

TAMÁSKA PÉTER

Mindszenty bíboros és a németek kitelepítése

A magyar egyházfő - hosszas szélmalomharc után - 1946. január 29-én Tildy Zoltán miniszterelnökhöz fordult a magyarországi németek kitelepítésével kapcsolatban.¹ A kormány indítékai merőben mások voltak, mint a csehszlovák vagy a lengyel felé; hiszen a hazai németiség kitelepítését nem annyira a magyar, hanem sokkal inkább a csehszlovák kormányzervek szorgalmazták, egyáltalán nem is titkolt céllal.² A kitelepítést - írta a bíboros - a csehszlovák politikusok sugalmazták Moszkvának, ezért biztosítékot kell kérnünk a győztes hatalmaktól, hogy a németek ügye nem arra szolgál, hogy helyet teremtsen a felvidéki magyarok számára. Ha nem adnak megfelelő biztosítékot a nagyhatalmak, Magyarország kérje, hogy tekintsenek el e rákényszerített szerep vállalásától, s ha ezt visszautasítják, a németekkel is keressünk konszenzust. Ha ezt nem engedik, „nem lenne célszerű, ha a magyar kormány kényszerhelyzetét, továbbá álláspontját ünnepélyes formák közt a nagyvilág előtt feltárná, és a hazai németiség kitelepítésében a közreműködést megtagadná, illetőleg azt lehetőség szerint húzná, halasztaná és olyképpen akadályozná, hogy arra, mint a hazai németiség kitelepítését ellenző ténykedésre Magyarország a jövőben szükség szerint bármikor hivatkozhasson”.

Tildy és kormánya számára azonban egyedül a Szövetséges Ellenőrző Bizottság hivatalos álláspontja, nem pedig Mindszenty intelmei lehettek az irányadók. Ráadásul a Nemzeti Parasztpárt olyan németellenességgel lépett fel, amely a győztesek primitív nacionalizmusával mutatott rokonságot. Másfél hónappal később a felvidéki magyarok memoranduma a február 26-án aláírt magyar-cseh-szlovák lakosságcsere-egyezményt a vasvári béke diktátumainál is szégyenletesebbnek nevezte: „nincs rá példa sem a közeli, sem a távolabbi múltból, hogy egy nemzet maga készítse el saját vérei, sőt saját állama számára...a katasztrófát”.³ A dolog egyszerű: a megfélemlített németek a poroszokat, s a még inkább megfélemlített magyarok a határokon kívül rekedt kisebbségeiket áldozták fel, azzal a különbséggel, hogy az utóbbiaknak egy látszatszuverenitás játékszabályai szerint kellett eljárniuk.

A bíboros világosan látta a helyzetet: „Ne tegyünk olyasmit, amit a fegyverszüneti vonalon túl magyarokkal szemben elkövetőkkel nemcsak felháborodással fogadtunk, de elviselhetetlennek is éreztünk” - írta még 1945. október 17-i pásztorlevelében.⁴ Az egyház tanítása és a jogállamiság alapelvei alapján a kollektív felelősséggel az egyénét állította szembe: „Az egyik személyre kiszabott büntetést nem lehet a másik személyre kiterjeszteni... hacsak bírói beigazolás szerint ugyanazt a büntetést el nem követte “ Miután gyerekeket, asszonyokat, a bonyhádi államhű mozgalom tagjait éppúgy sújtották, mint a volksbundistákat, Dálnoki Miklós Bélához intézett figyelmeztetésében egy lakonikus mondatot olvashatunk: „Megértük tehát a német gettót is.”⁵ S másutt a letartóztatottak, elhurcoltak és internáltak nagy számára utalva megjegyzi, hogy „a zsidók embertelen üldözéséért már elvettük büntetésünket, azért, ami most történik, még súlyosabb büntetés, vagy felelősség várhat reánk”.⁶ Nem Németország - akkor talán csak Sztálin és Allan Dulles sejtette - felemelkedésére gondolt, hanem a magyarság asszimiláló képességének, önépítő ösztöneinek elvesztésére. Rossz vért szül az a legszélesebb körben, ha valamely anyanyelv beszélői ilyen sorsot érnek” - szögezte le, különösen akkor, ha abból indulunk ki, hogy 1720-ban csak 39, 1910-ben pedig már 54,5% volt a magyarság aránya a Kárpát-medencében, ami kétmillióssal asszimilálódott tömeg nélkül aligha következett volna be. „Ebben a behasonulásban vezetett a hazai németiség. Az aradi tizenháromban, építészeink, művészeink, iparosaink, földműveseink, tisztviselőink, munkásaink között egyaránt nagy számmal vannak ilyen beolvadtak.”⁷

A püspöki kar is hasonlóképp látta a végzetes lépést. A miniszterelnökhöz fordulván, intettek a bosszúállástól. Érveik: „Most, hogy a nagynémet agitáció elbukott, szinte reakcióként még erőteljesebb lesz a hazai németiség visszatérése a magyar állam és nemzet körébe. Önként, minden erőltetés nélkül. Másrészt népünk irtózatos vérveszteséget szenvedett, jóval nagyobb, mint az első világháborúban. Őrizzük meg tehát a szóba jövő tartalékokat, amelyek közt első helyen áll az államhű németiség.”⁸ A zsidók után a németekért is hasztalan volt az egyház felemelt szava. A hatalom a könnyebbik utat választotta, s mint Mindszenty megjegyezte: ... ellenségeinkké tesszük őket, mint a zsidóság jelentős részét az elmúlt években”.⁹ Süket fülekre talált bent és kint is a magyar egyházfő 1946. október 26-án püspökeihez írott latin nyelvű pásztorlevelében hiába sorolta fel, hogy épp a szlovákok voltak, akik élen jártak Hitler ösztönzésére a zsidóüldözésben, s a Szlovákiából menekülteket is mi fogadtuk be, akárcsak a lengyel és a francia katonákat. Ők mégis győztesek, de ha mindazt tekintjük, amit velünk 1919 óta tettek, mégsem nekünk, hanem nekik kéne bocsánatot kérniük.¹⁰ Nem szokatlan hang ez egy olyan korban, amikor nem illik a gyakorlatban is rákérdezni az Egyesült Nemzetek magasztos elveire? „Pax vera non potest perdurare si pax non ita esset fundata quod institutum tribueret omnibus” - idézte Trumannek az ENSZ-ben két nappal előbb tartott beszédéből Mindszenty, s tovább idézte önmagára a kialakulóban lévő rendőrállam villámain.

A kis győztesek komikusan kegyetleneknek bizonyultak. Tiso páter védőügyvédjének egyik fő érve az volt, hogy Szlovákia függetlenségének kikiáltásában milyen döntő mozzanatot jelentett a magyar királyságba való bekebelezés veszélyének elkerülése,¹¹ majd a Népbíróság - cseh nyomásra - mégis kimondta a halálos ítéletet.¹² In contumaciam Esterházy Jánosra is, aki a tisói parlamentben egyedül védelmezte a demokrácia eszméjét. Logikájuk törzsi szépségéről Esterházy Lujza könyvéből azt olvashatjuk ki, hogy a szlovákoknak a németek zsidó, a csehek magyar vagyonnal fizettek hűségükért.¹³ S minden látszat ellenére rendőrállamaink még szebb összefüggéseire többek közt Zala püspök és társai peréből is tudomást szerezhettünk még 1952-ben, ahol a vádirat Mindszenty bíboros peréig nyúlt vissza.¹⁴

Jegyzetek

1 Új Magyar Központi Levéltár (továbbiakban: ÚMKL) XIX-A-1-d 425/1946.

2 Zielbauer György: *A magyarországi németiség nehéz évtizede, 1945-1955*. Pannon Műhely, 1990: 75.

3 A csehszlovákiai magyarság emlékirata a magyar-csehszlovák államközi egyezményről, 1946. március. ÚMKL XVIII-7. 7. d.

4 ÚMKL XIX-J-1-a 14. d. 116/res/Be/1945.

5 ÚMKL.109/res/Be/1945.

6 ÚMKL 116/res/Be/1945.

7 ÚMKL 109/res/Be/1945.

8 Uo. A püspöki karnak a miniszterelnökhöz intézett levele. Iktatás nélküli, 2 oldalas levéltöredék, 13-14.

9 ÚMKL 109/res/Be/1945.

10 ÚMKL. XIX-J-1-j 35. d.

11 *Proces s dr. J. Tisom. Spomienky obžalobcu Antona Rašlu, obhajcu Ernesta Žabkayho*. (Bratislava) 1990. 95. és 157-158.

12 Uo. 35-36. és 103-104.

13 Esterházy Lujza: *Szívek az ár ellen*. Püski, Budapest, 1990. 125. és 157.

14 *A Vatikán csehszlovákiai ügynökeinek bűnpere*. Szikra, Budapest, 1952. 14-15.

Mindszenty bíboros levele a kisebbségek védelmében

A Magyar Királyság-püspökeinek, az Apostoli Székkel egységben lévő tisztelendő püspököknek örök üdvösséget az Úrban!

Tudjátok, Tisztelendő Testvérek, milyen gyászos sorsra jutott Szent István király országa, Mária királysága. A háború dühe ezt a földet hat hónapon keresztül dúlta, az az átkos háború, melyet az istentelenek kezdtek, s amelyet népünk akarata ellenére volt kénytelen viselni. Kifosztva a városok, kifosztva az ország egész vidékei, lerombolva Buda, az ősi székváros és a királyi palota, lerombolva a hidak, kifosztva a házak, elhajtották az állatokat, az ipari berendezések elpusztultak vagy elvitettek, és a nemrég még boldog és virágzó Pannónia most nyomorultul koldulva kénytelen az idegenekhez fordulni, nehogy fiai az éhínségtől és a fagytól elpusztuljanak. Ráadásul most az igazságtalan békefeltételek háborús jóvátétel gyanánt akkora pénzösszeg kifizetésének kötelezettségét róják ránk, amelyre képtelenek vagyunk, hacsak nem döntjük magunkat a leggyászosabb szolgásgba.

Ebben a végső bajban még a szomszédos nemzetek is el akarnak nyomni, és leginkább Csehszlovákia fordul sajnálatos gyűlölettel Magyarország felé. Meg nem elégedvén azzal, hogy azon területekből, amelyeket az 1919-es béke neki ítél, azokat is visszafoglalja, ahol magyarok laknak - ezt a 700 000 magyart most a saját területéről el kívánja űzni. Szándékát olyan eszközökkel éri el, amilyeneket az embereknek természetből kijáró joga elutasít, és mind ez idáig a keresztény népek között nem alkalmaztak. Mert mit is tesznek? A magyarokat előbb megfosztották jogaiktól, bezárták összes iskolájukat, megtagadták tőlük bérüket és nyugdíjukat. Majd 1946 elején a felszabadító s egyszersmind megszálló hadsereg fegyveres erejére támaszkodva nagyobb veszélyekkel fenyegetve, a magyar kormányt egy olyan szerződés megkötésére kényszerítették a csehszlovák kormánnyal, amelynek alapján a mai Magyarország területén élő szlovákokat a csehszlovákiai magyarokkal kicserélik. Amikor azonban észrevették, hogy csak kevés szlovákot találnak Magyarországon, és így csak igen kevés magyar fog távozni Csehszlovákiából, megfélemlítéssel kényszerítettek magyarokat a mai Csehszlovákiában, hogyha írásban magukat szlováknak nyilvánítják, abban az esetben földjükön maradhatnak. Így a félelemtől hajtva 200 000-en vallották magukat szlováknak, másik 200 000 magyart azonnal el akarnak üldözni földjükről a fent említett szerződés alapján, elüldözni arról a földről, ahol nemcsak ők maguk születtek, hanem ahol már őseik is ezer éve éltek.

A csehszlovák kormány ezt a szándékát meg akarta erősíteni a párizsi tárgyalásokon. Kérésének - dicséret legyen Istennek - a nemzetek nem tettek eleget, és új kétoldalú tárgyalásokat ajánlottak a magyar és a csehszlovák kormánynak.

Mégis igen nagy veszély fenyeget már most, a kétoldalú tárgyalások kezdete előtt. A már korábban a két kormány között megkötött lakosságcsere-egyezmény alapján ugyanis a Magyarországról önként vállalkozó szlovákoknak a csehszlovákiai magyarokkal való kicserélésén kívül a magyar kormány azt a készségét is kinyilvánította, hogy az úgynevezett nagyobb és kisebb háborús bűnösöket is befogadja. A nagyobbak száma nem lehet több mint 1000. A kisebbek száma számszerű meghatározás híján van; természetesen mindenesetre kisebbnek tartjuk a nagyobb bűnösök számánál. Most viszont ez utóbbi címen a csehszlovák kormány 30 000 embert családostul, tehát összesen mintegy 90 000 személyt akar jogtalanul kiűzni, és már-már el is kezdte, akik között több száz pap is van.

Ily módon a csehszlovák kormány sajnálatosan elébe vágott a későbbi tárgyalásoknak Magyarország jogsérelmére és kigúnyolására.

Ennek a 200 000 magyarnak a befogadására pedig Magyarország mai területe nem elegendő, nekik megélhetést, munkát adni nem képes, úgyhogy ez a beáramló népesség az ínséget annyira megnöveli és állandóvá teszi, hogy megeshet, hogy sokan az éhínségtől pusztulnak el.

A csehszlovákok pedig azt szokták mondani, hogy gondjuk lesz rá, hogy a sok ember átszállítása kulturáltan és emberségesen történjék, és ne oly módon, ahogy Hitler tette a zsidókkal, vagy a török kormány egykor az örményekkel. De mondható-e egyáltalán emberségesnek, amikor 200 000 embert így fosztanak meg földjétől, ahol már ősei is mindig

laktak, és teljesen bizonytalan életkörülmények közé helyeznek? Amikor arra kényszerülnek, hogy elhagyják földjüket, házaikat, birtokaikat, templomaikat, elhagyják temetőiket, ahol ősök nyugszanak, elhagyják vagyoniukat, amelyet a maguk és sok nemzedék munkájával szereztek, hogy az most üldözőik könnyű prédájául essék?

És kik azok az üldözők, akik most ítélkeznek fölöttük? Ugyanazok a szlovákok, akik annak a gyilkos Hitlernek legjobb barátaként esztelenül vonultak érte háborúba, a zsidókat kegyetlenül üldözték és kiirtották, miközben sok ezek közül az elüldözött zsidók közül Magyarországra menekülve itt barátsággal befogadtatott, ahogy a lengyelországi menekültek és a menekülő francia katonák is, mígnem Hitler 1944. március 19-én Magyarországot is meg nem szállta, és csatlósáival itt is be nem vezette a zsidóüldözéseket. Ugyanezek a szlovákok most mint csehszlovákok a sors kegyéből tüstént a győztes nemzetek közé számíttatván mérhetetlen gyűlölettel a szerencsétlen magyarokat akarják kiirtani, akiket akaruk ellenére rángattak bele a háborúba, és soha ártatlanokat nem üldöztek, kivéve a gyilkos Hitlernek azt a kevés csatlósát, amennyi minden nemzetben előfordult, amelyet Németország leigázott.

Bizonyosan ezen elvek alapján tiltotta meg a párizsi békekonferencia Csehszlovákiának a magyarok elüldözését és mondta ki, hogy a kérdés megoldását más úton kell keresni, bizonytalanság az isteni és az emberi törvénynek megfelelően.

Most lássátok, hogyan akarják a csehszlovákok kijátszani a nemzetközi konferencia igazságos ítéletét és döntését. Azt mondják ugyanis, hogy mégis ki fognak telepíteni 200 000 magyart - ha nem nemzetközi határozattal, akkor a magyar kormánnyal a háború végén megfélemlítéssel megkötött egyezmény alapján. De ha igazságtalan és erkölcstelen a kitelepítés az első formában, akkor ugyanilyen a második formában is, mivel az egyezményt a magyarok akarata ellenére csikarták ki.

Így az égre emelt kézzel kérjük a mindenség Urát, hogy fordítsa el tőlünk ezt az igaztalan sorsot. Amikor a közelmúltban kitelepítették Magyarországot területéről egy ránk kényszerített diktátummal a német anyanyelvű lakosságot, mi, magyar püspökök akkor felemeltük a szavunkat egy ilyen határozat ellen, és nem is eredmény nélkül, bár ezek a Németországból származó családok nagyrészt nem több mint 200 éve laknak hazánkban, és egy részük súlyosan vétett a magyar haza ellen. Azok a magyarok ezzel szemben, akik most Csehszlovákiában üldözést szenvednek, már ezer éve laknak földjükön, amely föld azon ezer év alatt Magyarországhoz tartozott. Ők tehát nem vétettek hazájuk ellen, annál is kevésbé, mivel Csehszlovákia Németország állítása szerint éppen a szlovákok együttműködésével adta meg magát. Ugyanebben az időben, 1939-ben azt a részt, amelyet magyarok laktak, Magyarországhoz csatolták, semmilyen jogtalanságot, tehát semmilyen bűnt a magyarok Csehszlovákia ellen el nem követtek, hanem inkább azt az igazságtalanságot hozták helyre, amelyet a csehszlovákok követtek el Magyarországgal szemben még 1919-ben, amikor a trianoni békében a népek önrendelkezési jogát megsértve ezt a területet Csehszlovákiának ítélték. Tehát nem a magyaroknak, hanem a csehszlovákoknak kell a bűnökért bocsánatot kérniük.

Azt mondják a csehszlovákok, hogy köztársaságuk területén nem akarnak más nemzetiségű polgárokat megtartani. De akkor ne akarják a területet sem megtartani, és adják is át azt a földet, amelyet magyarok laknak, azt a földet, amely közvetlenül határos a mai Magyarországgal, és hagyják őket saját földjükkel együtt visszatérni az ő régi magyar hazájukhoz, ami által megvalósul, hogy nem lesznek idegen nemzetiségűek, és nem kényszerülnek 700 000 embert üldözni és zaklatni.

Hasonlóképp igazságtalan - sajnos - a helyzet Románia tekintetében is, amelynek mai határai között 1500 000 magyar található. A Duna-völgyi béke érdekében szükséges, hogy a határokat Magyarország és Románia közt úgy állapítsák meg, hogy ugyanannyi magyar maradjon román fennhatóság alatt, amennyi román kerül magyar fennhatóság alá.

„Nem lehet igazi, tartós béke, ha a békét nem úgy kötötték, hogy igazságot szolgáltatson mindenkinek. Igazságot a kis és a nagy nemzeteknek és igazságot minden egyes egyénnek.” (Idézet Truman elnöknek az ENSZ 1946. október 24-i ülésén elmondott beszédéből.)

Tisztelendő Testvérek: Hozzátok fordulunk, és imádságaitokat és segítségeket kérjük. A püspök-lelkipásztorok mindenütt a földön kitűnnek hazájuk, népük és az igazság szeretetében. Nyilvánvaló lesz tehát Számotokra, hogy minket is felindít olyannyira elgyötört hazánk szeretete, és nyomasztanak az igazságtalanságok, amelyeket elszenved. Emlékezzetek, Tisztelendő Testvérek, ezen ezer esztendő 'alatt mily gyakran ontotta ez a nép vérét a keleti pogány ellenséggel harcolván, a keresztény Nyugat védőbástyájaként állva és harcolva a hitért, a szabadságért, a hazáért. Most is a végső küzdelmet vívja, harcolva szabadságáért és a hitéért, amelyhez teljes hűséggel ragaszkodik. A katolikus Nyugatnak ezt a végső védőbástyáját ne engedjétek balga lélekkel elveszni, és ha valamit megakadályozhattok, járatok közben a kormányoknál, világosítsátok fel a lelkeket, hogy nyilvánvalóvá válják, milyen kegyetlen következetességgel vesztenek itt el egy nemzetet, amely más sorsot érdemelne.

És ha segítségekkel a fenyegető veszély elhárul, és népünk ismét élvezheti szabadságát, hálás lesz majd Istennek és barátainak, és meglátjátok, milyen odaadó lélekkel adja mindenét a többi néppel együtt mindenki közös javára.

Hallgassátok meg tehát Tisztelendő Testvérek a kéréseket, amelyeket a magyar püspökök Hozzátok intéznek. A mi részünkről is kérjük Értetek Istent, hogy törekvéseiteket áldásával kíséresse.

Őszinte tisztelettel

Kelt Esztergomban (Magyarországon) 1946. október 26-án
a magyar püspökök nevében

Mindszenty József bíboros
Magyarország hercegprímása
Esztergomi érsek

(Új Magyar Központi Levéltár, XIX-J-1 j 35. d.)

Romhányi Beatrix fordítása